

KORXONANING BARQAROR RIVOJLANISHINI TA'MINLASH MAQSADIDA RISKLARNI BOSHQARISH XUSUSIYATLARI

Umarov Suhrobjon Sodiqovich,

Farg'ona Politehnika Instituti,

“Menejment” yo‘nalishi magistranti,

e-mail: s.suher@mail.ru, +998944479212.

ANNOTATSIYA

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir kompaniyalarning asosiy maqsadi daromadni oshirishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun kompaniya barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun korxonaning moliyaviy oqimlarini malakali boshqarishi va bu jarayonda yuzaga keluvchi risklarni samarali boshqarishi kerak. Shunday qilib, ushbu maqolada korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash, ishlab chiqarish korxonalarining likvidligi va to'lov qobiliyatini pasaytirish sabab bo'luvchi risklarni boshqarish bilan bog'liq masalalar muhokama qilinadi.

***Kalit so'zlar:** to'lovga layoqatsizlik, bankrotlik, risk, risklarni boshqarish, tadbirkorlik faoliyati, bankrotlik belgilari, moliyaviy holatining tahlili.*

УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ С ЦЕЛЬЮ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

АННОТАЦИЯ

В условиях рыночной экономики главной целью каждой компании является увеличение дохода. Для достижения этой цели компания должна грамотно управлять финансовыми потоками предприятия и эффективно управлять рисками, возникающими в процессе, чтобы обеспечить устойчивое развитие. Таким образом, в данной статье рассматриваются вопросы, связанные с управлением рисками, которые способствуют устойчивому развитию предприятий, снижению ликвидности и платежеспособности производственных предприятий.

***Ключевые слова:** анализ несостоятельности, банкротства, риск, риск-менеджмента, предпринимательской деятельности, признаков банкротства, финансового состояния.*

RISK MANAGEMENT IN ORDER TO ENSURE THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

ABSTRACT

In a market economy, the main goal of each company is to increase revenue. To achieve this goal, the company must competently manage the financial flows of the

enterprise and effectively manage the risks arising in the process in order to ensure sustainable development. Thus, this article discusses issues related to risk management, which contribute to the sustainable development of enterprises, reducing the liquidity and solvency of manufacturing enterprises.

Keywords: *analysis of insolvency, bankruptcy, risks, risk management, entrepreneurship, signs of bankruptcy, financial condition.*

KIRISH

Kompaniyani samarali moliyaviy boshqarish ko‘p jihatdan inqirozli vaziyatlarni bashorat qilish qobiliyatiga bog‘liq bo‘lib, uning asosiy va zarur elementi tashkilot faoliyatining diagnostikasi hisoblanadi. Korxonaning barqaror rivojlanishining ta‘minlash maqsadida risklarni boshqarish va baholash jarayonini avtomatlashtirishga imkon beradigan model juda dolzarbdir, chunki korxonalari faoliyati muammosiz ishlashga va loyihalarni amalga oshirish jarayonida noishlab chiqarish vaqtini qisqartirishga qaratilgan va bu kompaniyaning yanada barqaror rivojlanishini ta‘minlaydi.

Ushbu jarayon korxonaning moliyaviy holatini yaxshilash va ma‘lum moliyaviy natijalarni yaratishga qaratilgan. Dunyodagi tahlikali vaziyatda ko‘plab kompaniyalar beqaror bozor sharoitida ishlashlari kerak, bu ularning faoliyati eng ko‘p xavf-xatarlarga duchor bo‘lishidan dalolat beradi [1].

Eng muhim xavflardan biri bu moliyaviy to‘lovga layoqatsizlik xavfi hisoblanadi. Davlatning farovonligi va uning jahon sahnasida rivojlanishi ko‘p jihatdan ushbu hududda joylashgan kompaniyalar, korxonalar yoki tashkilotlarning moliyaviy holatiga bog‘liq. Kompaniyalarning samarali faoliyat yuritishi va rivojlanishi milliy daromad va yalpi milliy mahsulotni yaratishning asosi bo‘lib xizmat qiladi.

Tadbirkorlik o‘z rivojlanish yo‘lida doimiy ravishda xavf va moddiy manfaatlar bilan birga boradi. Aslida, tadbirkor-bu tavakkal qilishga va qabul qilingan qarorlar uchun javobgarlikni o‘z zimmasiga olishga tayyor shaxs [2] Bu biznes bilan shug‘ullanadigan shaxsning asosiy farqlovchi xususiyati. Xavf bilan bog‘liq qarorlarni qabul qiladigan menejer kelajakdagi vaziyatlarni yetarli darajada baholashi va yetarli ma‘lumotga ega bo‘lishi, shuningdek, o‘tgan tajribaga e‘tibor qaratishi kerak. Tadbirkorlik konsepsiyasiga boshqa nuqtai nazarlar ham mavjud, masalan, Shumpeter tadbirkorning asosiy ajralib turadigan xususiyati — innovatsion faoliyat deb hisoblagan [3]. Bepul naqd pulni texnologiyalarga, mahsulotlarga investitsiya qilish, investitsiyalardan kerakli daromad olish xavfini olish haqida gapiradi. Bari-bir,

kompaniyaning asosiy maqsadi daromadni ko'paytirishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun sizning ixtiyoringizda moddiy va nomoddiy resurslar bo'lishi kerak.

Tez rivojlanayotgan bozorda kompaniyaning moliyaviy to'lovga layoqatsizligi xavfini boshqarish uchun yetarli bilim va vositalarga ega bo'lish zarur. Iqtisodiy tizimning o'zgarishi munosabati bilan moliyaviy xavfni talqin qilishda juda ko'p qarama-qarshiliklar yuzaga keldi. Kompaniyaning moliyaviy to'lovga layoqatsizligi xavfini prognoz qilish muammosi biznesni boshqarishning nazariy va amaliy muammolari orasida alohida o'rin tutadi.

Tadbirkorlarning davlat bilan moliyaviy munosabatlari ikki tomonlama: tadbirkorlar byudjet va byudjetdan tashqari jamg'armalarga soliq va soliqdan tashqari to'lovlarni to'laydilar, moliyaviy qonunchilik talablariga rioya qiladilar; boshqa tomondan, davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarishning vakolatli organlari tadbirkorlik subyektlariga qarz mablag'larini jalb qilish uchun davlat kafolatlar berishi, maqsadli dasturlar doirasida moliyaviy yordam ko'rsatishi, shuningdek, tadbirkorlikning moliyaviy muhitiga bilvosita ta'sir ko'rsatishi, sohadagi qonunchilik bazasini isloh qilishi mumkin soliq, buxgalteriya hisobi va moliya, moliya bozori infratuzilmasini shakllantirishga ta'sir qiladi.

O'zbekiston iqtisodiyoti rivojlanayotgan mamlakat bo'lgani uchun oldinda rivojlanish istiqbollari ko'p. Biroq, bu ba'zi jarayonlar va omillarning beqarorligini ko'rsatadi. Shunga ko'ra, samarali boshqaruv uchun korxonaning moliyaviy tahlilini o'tkazish va bankrotlik xavfini dastlabki bosqichda aniqlash kerak. Bundan kelib chiqadiki, moliyaviy risklarni aniqlash muhim ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Mahalliy va jahon iqtisodiy fanlarida ushbu mavzu bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud. Aslida, turli xil prinsiplar va usullar asosida qurilgan moliyaviy nochorlikni bashorat qilishni baholash uchun ko'plab modellar qo'llaniladi. Misol uchun, Altman modeli bankrotlikni bashorat qilishda eng mashhur bo'ldi [4]. Ushbu model diskriminant tahlildan foydalanadi. Beaver modelida moliyaviy koyeffitsiyentlar nisbati tahlildan foydalaniladi [5]. Fulmer modeli keng tarqaldi va Springate modeli nazariya nuqtai nazaridan unga juda o'xshash [6].

Ushbu sohada ilmiy ishlarga ega bo'lgan rus iqtisodchilari: Zaitseva O. P. [7] va olti faktorli matematik model (bu yondashuv multiplikativ diskriminant tahlil usullariga asoslangan). A. V. Postyushkovning reyting modeli kompaniya faoliyatini moliyaviy monitoring qilishning kuchli va samarali vositasidir [8]. Sheremet A. D. va uning moliyaviy holatini qiyosiy baholash [9]. Kondakov N. P.-kompaniyaning balans tuzilishi va to'lov qobiliyatini baholash modeli [10]. Ushbu model balans tuzilishini va to'lov qobiliyatini ikkita ko'rsatkichning standartlashtirilgan qiymatlari

asosida baholaydi: joriy likvidlik koeffitsiyenti va joriy aktivlarning o‘z manbalari bilan ta‘minlanish koeffitsiyenti. Belikov-Davydov modeli (korxonaning bankrotlik xavfini aniqlash metodologiyasi) [11]. Haydarshina G. A. va uning o‘n bir faktorli logit modeli-bankrotlik xavfi yehtimolini baholash uchun model, shuningdek Filobokova L. Yu., Lvova N. A., A. V. Kolishkin, Ye. V. Gilenko, S. E. Dovjenko, S. A. Jilkin, S. E. Choye, Ye. V. Negashev, Ya.D. Vishnyakov, A. V. Kolosov, V. L. Shemyakin va hokazo [12].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida moliyaviy to‘lovga layoqatsizlik risklarini bashorat qilish uchun mavjud modellar tahlili o‘tkazildi unda guruhlash, taqqoslama tahlil, statistik tahlil kabi medodlardan foydalanildi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Moliyaviy menejment nuqtai nazaridan bankrotlik ssenariylarini bashorat qilish va kompaniyani takomillashtirishning samarali usullari eng katta qiziqish uyg‘otadi. Bozor sharoitidagi doimiy o‘zgarishlar moliyaviy menejment va menejmentdan bozorning hozirgi holati va kompaniyaning ichki iqlimiga muvofiq tashkilotning samarali ishlashi uchun muvozanatli, ko‘rib chiqilgan qarorlarni qabul qilishni talab qiladi. Korxonaning iqtisodiy tarkibiy qismining murakkabligi boshqaruv xodimlari oldiga noto‘g‘ri vazifalar qo‘yilganligidadir. Cheklangan moliyaviy resurslar sharoitida harakat qilish, texnologik bazani takomillashtirish va malakali marketing siyosatini olib borish kerak. Salbiy o‘zgarishlarni quyidagicha kuzatish mumkin:

1. Ishlab chiqarish vositalari narxining keskin oshishi.
2. Mahsulotlarga talabning pasayishi.
3. Tashkilot faoliyati doirasini tartibga soluvchi qonunchilikdagi o‘zgarishlar.

Kompaniya egasi kompaniya oldiga to‘g‘ri maqsad va vazifalarni qo‘yishi, qo‘shimcha investitsiyalarni izlashi, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishi va o‘z kompaniyasining kuchli tomonlarini topishi va ko‘lamini kengaytirishi kerak.

Hozirgi bozor sharoitida kompaniyalar faoliyati doimiy ravishda rivojlanib, o‘zini o‘zi moliyalashtirishi kerak. Asosiy maqsad foyda olishdir va yo‘qotishlar allaqachon moliyaviy xavflarning namoyon bo‘lishining jiddiy belgisidir va moliyaviy oqimlarni boshqarish uchun tanlangan strategiya so‘roq qilinmoqda. Bundan kelib chiqadiki, xavflarni prognoz qilishning dastlabki bosqichlaridan biri bu korxonaning moliyaviy hisobotlarini o‘rganishdir. Kompaniyaning to‘lovga layoqatsizligini ko‘rsatadigan dastlabki belgilarning xususiyatlari quyidagi omillardir:

1. Buxgalteriya hujjatlarini taqdim yetishni kechiktirish.
2. Aktivlar qiymatining pasayishi.

3. Debitorlik qarzlarning aktivlardagi ulushining ko‘payishi, shuningdek kreditorlik qarzlarning ko‘payishi.

4. Moddiy zaxiralarning ko‘payishi.

5. Likvid aktivlarni kamaytirish.

6. Savdo hajmining pasayishi.

Tashkilotning moliyaviy nochorligi uchun zarur shartlar ko‘p o‘lchovli xarakterga ega. Qabul qilingan har bir qaror muhim, kundalik noto‘g‘ri qarorlar jami salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bankrotlikni bir necha yil ichida taxmin qilish mumkin. Kapital aylanmasining pastligi va eng likvid aktivlarning bitta aylanmasining yuqori davomiyligi; nuanslarni hisobga olmagan holda va moliyaviy barqarorlikni prognoz qilmasdan yangi bozorlarga kirish; pul oqimlarini boshqarishga mantiqsiz yondashuvlar; likvidsizlarning mavjudligi tashkilotning moliyaviy to‘lovga qodir emasligi uchun asosiy ichki shartlardir. Tashqi shartlarga quyidagilar kiradi: iqtisodiyotning inqiroz holati; inflyatsiya; siyosiy va iqtisodiy beqarorlik va boshqalar.

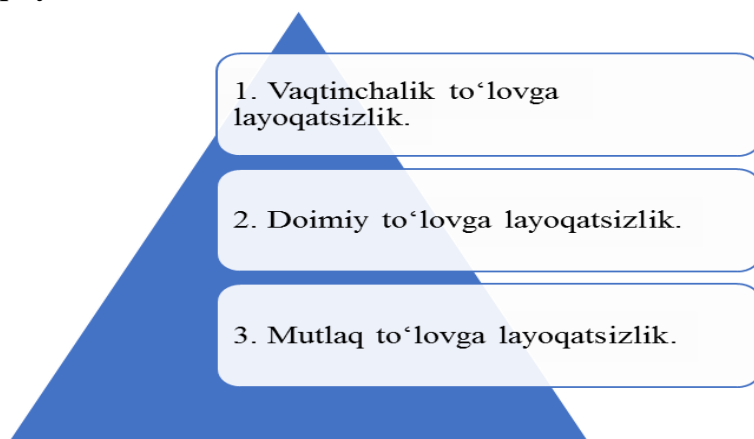
Iqtisodiy adabiyotlarda to‘lov qobiliyatini aniqlashga yondashuv mavjud bo‘lib, u kompaniyaning to‘lov vositalari va majburiyatlari nisbatida ifodalanadi. “To‘lov qobiliyati shuni anglatadiki, kompaniya zudlik bilan to‘lashni talab qiladigan kreditorlik qarzlarni to‘lash uchun yetarli pul va pul ekvivalentlariga ega bo‘lishi darkor. Shunday qilib, to‘lov qobiliyatining asosiy belgilari:

a) joriy hisobda yetarli mablag‘ mavjudligi;

b) muddati o‘tgan kreditorlik qarzlarning yo‘qligi.

Bankrotlik odatda moliyaviy hisobotlarda “kasal” unsurlar borligi bilan dalolat beradi (“zararlar”, “vaqtida to‘lanmagan kreditlar va qarzarlar”, “muddati o‘tgan debitorlik va kreditorlik qarzlari”, “muddati o‘tgan chiqarilgan veksellar”).

Shu bilan birga, iqtisodchilar tashkilotning to‘lovga layoqatsizligining uchta darajasini aniqlaydilar. (1-rasm)

1-rasm. Tashkilotning to‘lovga layoqatsizligi darajalari¹

¹ Rasm muallif tomonidan tayyorlandi.

To'lovga layoqatsizlik — bu tashkilotning kredit, tijorat, soliq va boshqa operatsiyalardan kelib chiqadigan moliyaviy majburiyatlarini bajara olmasligi. Buni bank hisobvaraqlarida mablag'larning yetishmasligi, kreditorlar oldidagi uzoq muddatli qarzarlar, o'z aylanma mablag'larining yetishmasligi tasdiqlaydi.

Vaqtinchalik to'lovga layoqatsizlik-bu kompaniyaning qarzlarini to'lay olmasligi, ammo buni keyinroq qilish imkoniyati mavjud.

Barqaror to'lovga layoqatsizlik-qarzdorning to'rt chorak ichida kreditorning talablarini qondira olmasligi. Bu omil biznes yuritishda jiddiy xatolar va likvid aktivlar yetishmasligidan dalolat beradi. Ushbu bosqichdan chiqish yo'llaridan biri bu uzoq muddatli aktivlarni sotish yoki kredit resurslarini jalb qilishdir.

Mutlaq to'lovga layoqatsizlik-bu majburiyatlarning aktivlardan oshib ketishi, uzoq vaqt davom yetadi va kompaniyadagi tub o'zgarishlarni hisobga olgan holda ham bu vaziyatdan chiqish juda qiyin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, to'lovga layoqatsizlik har doim ham moliyaviy to'lovga olib kelmaydi, degan xulosaga kelish mumkin, chunki muammolarni erta bosqichda hal qilish mumkin.

Mutlaq to'lovga qodir bo'lmagan tashkilotlar diqqat ostida bo'lishi kerak, ular ko'proq ilmiy qiziqish uyg'otadi. Bunday sharoitda biznes yuritish noto'g'ri qabul qilingan qarorlar xavfini oshiradi, shuning uchun salbiy ta'sirlarning to'planishi.

Milliy biznesining asosiy vazifasi o'zining moliyaviy barqarorligini oshirishdir, chunki bu tashkilotning tijorat sherigi sifatida ishonchliligi mezonlaridan biridir. Shunday qilib, sherikning ishonchlilik darajasini aniqlash uchun moliyaviy barqarorlikni tahlil qilish kerak va korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini amalga oshirish, xatarlarni aniqlash va hokazolarning barcha imkoniyatlarini baholash mumkin. Ushbu ko'rsatkich darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, u bozor sharoitlarining tashqi ta'siridan shunchalik mustaqil bo'ladi va shuning uchun bankrot bo'lish xavfi kamayadi.

Moliyaviy barqarorlik-bu daromadning xarajatlardan barqaror oshib ketishi, bu kompaniyaga pul oqimlarini erkin boshqarish imkonini beradi. Kompaniyaning rivojlanishi foyda va kapitalning o'sishi, to'lov qobiliyati va kreditga layoqatliligi bilan ta'minlanadigan, minimal xavf darajasiga imkon beradigan bunday jarayon, shuning uchun moliyaviy barqarorlik eng muhim ko'rsatkichlardan biri bo'lib, xo'jalik yurituvchi subyektning ishlab chiqarish va iqtisodiy faoliyatining barcha davrlarida shakllanadi. Demak, kompaniyaning moliyaviy barqarorligi-bu kompaniyaning minimal tavakkalchilik darajasi bilan to'lov qobiliyati va kreditga layoqatliligini saqlab, asosan o'z hisobidan kompaniyaning rivojlanishini ta'minlaydigan uning pul resurslarining holati.

Muvaffaqiyatli rivojlanish va raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun kompaniya moliyaviy balansni doimiy ravishda kuzatib borishi kerak. Bugungi kunda, hozirgi iqtisodiy vaziyatda moliyaviy barqarorlik muammosi kompaniyaning muhim moliyaviy va umumiy iqtisodiy muammolaridan biridir. Agar kompaniya inqiroz holatida bo'lsa, uni moliyaviy tiklash uchun zudlik bilan choralar ko'rish zarur.

Moliyaviy tiklanish-bu bankrotlik to'g'risidagi ishda qarzdorga nisbatan qo'llaniladigan protsedura. Ushbu tadbirning asosiy maqsadi qarzni to'lash jadvaliga muvofiq to'lov qobiliyatini tiklash va kompaniyaning qarzini to'lashdir.

Korxonalarining beqaror moliyaviy holati nafaqat tashqi umumiy iqtisodiy va siyosiy vaziyat, balki samarasiz boshqaruv tufayli ham yuzaga keladi. Shuning uchun, agar biz faqat moliyaviy barqarorlikni yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishga e'tibor qaratsak, bu to'lov qobiliyatini, moliyaviy farovonlikni va iqtisodiy o'sishni tiklashga olib kelmaydi. Ijobiy natijalarga erishish uchun ma'lum bir strategiya kerak, ya'ni kompaniya bozorda raqobatbardosh ustunlikka erishish, moliyaviy barqarorlikka erishish va to'lov qobiliyatini ta'minlaydigan muayyan chora-tadbirlar majmui.

Shuni ta'kidlash kerakki, moliyaviy nochorlikka juda ko'p ichki va tashqi omillar ta'sir qiladi. Ushbu omillarning o'zaro bog'liqligi bizni tashkilotning moliyaviy to'lovga qodir emasligi shartlariga olib keladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, tadqiqotning ajralmas qismi bu kompaniya yashaydigan muhit omillarining kombinatsiyasi, korxonaning hayotining moliyaviy-iqtisodiy tomonining miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlikdir.

XULOSA

Moliyaviy to'lovga layoqatsizlik xavfi shundaki, noaniqlik sharoitida faoliyat kompaniyaning reproduktiv jarayonning buzilishi natijasida to'lov qobiliyatini mutlaq yo'qotish ehtimolini aks ettiradi, shuning uchun korxonalarining beqaror moliyaviy holati nafaqat tashqi umumiy iqtisodiy va siyosiy vaziyatni, balki samarasiz moliyaviy menejmentni ham anglatadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, moliyaviy nochorlikka juda ko'p ichki va tashqi omillar ta'sir qiladi. Ushbu omillarning o'zaro bog'liqligi bizni tashkilotning moliyaviy to'lovga qodir emasligi shartlariga olib keladi.

Shunday qilib, juda ko'p sonli omillarni ajratish mavjud. Asosiysi, har bir korxonaning uchun sohaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda kerakli tasnifni tanlash, tahlil o'tkazish va moliyaviy beqarorlikka olib kelishi mumkin bo'lgan og'riqli joyni topish. Ko'pincha, bu ikki yoki uchta asosiy nuqta, ular nafaqat iqtisodiy, balki jami siyosiy va psixologik omillarni ham hisobga olishlari mumkin. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, tashkilotlar moliyasining ichki xususiyati o'z-

o‘zidan sodir bo‘layotgan voqealar mohiyatining haqiqiy rasmini aks ettirmaydi. Asosiy ichki va tashqi omillarning o‘zaro bog‘liqligi kompaniyaning moliyaviy to‘lovga layoqatsiz bo‘lish xavfi mavjudligini tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Khatamovna, R. S. (2022). The Importance of Information about Cost Behavior to Increase Efficiency of Enterprise Management. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 4, 190-195.
2. Kudbiev, D., Qudbiyev, N. T., & Imomova, Z. T. Q. (2022). Moliyaviy Hisobotlardan Moliyaviy Menejmentda Foydalanish Masallari. *Scientific progress*, 3(4), 1030-1037.
3. Temirqulov, A., & Qudbiyev, N. (2022). Iqtisodiy rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishda soliq siyosati o‘rni. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(2), 121-127.
4. Давлятшаев, А. А. (2020). Необходимость проведения анализа региональных инвестиционных проектов. *Национальная ассоциация ученых*, (55-2 (55)), 28-32.
5. Кудбиев, Д. (2022). Особенности И Принципы Развития Системы Финансового Менеджмента В Узбекистане. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 12, 200-206.
6. Кудбиев, Н., & Тожиматов, А. (2023). KORXONALARNING TIJORAT BANKLARI BILAN O‘ZARO MUNOSABATLARI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. *Scienceproblems. uz*, 3(2), 75-84.
7. Оборин Матвей Сергеевич, & Мартиросян Мартин Ростомович (2021). БАНКРОТСТВО КАК РИСК И ИНСТРУМЕНТ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕАГИРОВАНИЯ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Интеллект. Инновации. Инвестиции*, (3), 35-47.
8. Пивень И. Г., Бжассо А. А. Разработка методических подходов к оценке эффективности управления компанией в современных условиях // *Экономика и предпринимательство*. 2019. № 7 (108). С. 756–760.
9. Yormatov, I. T. (2022). Роль частного бизнеса в экономике Узбекистана. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 2(11), 215-220.
10. Максудов, М. А., Ёрматов, И. Т., & Максудов, Ж. А. (2019). К вопросам эффективного использования финансовых ресурсов на предприятии. *Экономика и бизнес: теория и практика*, (6-2), 57-61.
11. Эрматов, А. (2023). O‘ZBEKISTONDA MOLIYAVIY BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH. *Scienceproblems. uz*, 3(2), 61-68.

12. M.Yu.Raximov, O.T.Astanakulov, N.N.Kalandarova. Iqtisodiyot subyektlari moliyaviy holatining tahlili. (Darslik). – T.: “Nihol print” OK, 2022. – 484 bet.
13. Якубов, В. Г. (2022). Теоретические Основы Оценки Стоимости Бизнеса. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(12), 28-39.